

Der er kemiske stoffer overalt

En fortælling om brug og regulering af kemiske stoffer gennem hundrede år

Kemiske stoffer overalt

Der er kemiske stoffer over alt. Alle vores forbrugsgoder er fremstillet af kemi. Der er kemiske stoffer i vores pc'er, mobiltelefoner, røremaskiner, maling, tæpper, badeforhæng, tøj, byggematerialer, legetøj, hudplejemidler og emballage.

Kemiske stoffer, der anvendes med et bestemt formål, er en uundværlig del af vores hverdag. De er med til at gøre livet lettere ved for eksempel at regntøjet er vandafvisende, at tomatdåserne ikke ruste indvendigt, at computeren ikke bryder i brand, eller at maling og hudcreme ikke bliver dårlig.

Med den teknologiske udvikling har der været en kolossal vækst i anvendelsen af kemiske stoffer de sidste hundrede år. Der skønnes at være mellem 30.000 og 50.000 kemiske stoffer i produkter, der sælges i EU, og 20.000 af disse stoffer findes i danske produkter.

Anvendelse af kemiske stoffer medfører bekymring og opmærksomhed omkring mulige skadevirkninger. Overskrifter som "Forældre frygt for PCB i klasseværelser" og "Fluorstoffer hæmmer amning og vacciner" er to eksempler på dansk presseomtale i sommeren 2016. Men også tilsvarende opmærksomhed er der om det store arbejde med at regulere anvendelsen af kemiske stoffer med budskaber som "Slut med bisphenol A i kasseboner", "Elektronik bliver fri for skadelige ftalater" og "EU forbyder miljøskadeligt stof efter dansk anbefaling".

DDT forurening som øjenåbner

Bekymringen for kemiske stoffers forurening af miljø og fødevarer er ikke af ny dato og kommer ikke ud af den blå luft. Mange kan huske problemerne med sprøjtegiften DDT, der i midten af sidste århundrede blev anvendt som en slags vidundermiddel mod malariamyg og insekter i landbruget, for eksempel til bekæmpelse af fluer i stalde.

Ikke før i 1960'erne blev man klar over, hvor farligt stoffet er, at DDT kun langsomt nedbrydes i naturen og at det ophobes i fødekæden. Resultaterne var fatale for mennesker og miljø. Mange mennesker, der arbejdede med stoffet blev syge, og DDT anses blandt andet for, sammen med PCB, at være årsag til, at flere fuglearters eksistens var truet i store dele af verden.

DDT problematikken var i 1960'erne stærkt medvirkende til at puste liv i miljøbevægelser over hele verden og indførelse af styrket miljølovgivning, der blandt andet omfatter en lang række kemiske stoffer. Brugen af DDT blev stærkt begrænset i Danmark i 1969.

Viden om skadevirkninger

Mange kemiske stoffer kan være skadelige for mennesker og miljø. Det drejer sig blandt andet om fluorerede stoffer (der kan bruges til at gøre overflader vand- smuds- og fedtafvisende), dioxiner (der stammer fra forbrændingsprocesser), konserveringsmidler, som for eksempel MI (der blandt andet anvendes i maling, lim og opvaskemidler) og stoffer som bisphenol A og ftalater, der er hormonforstyrrende.

De sundhedsskadelige effekter ved kemiske stoffer er forskellige og omfatter for eksempel allergiske reaktioner, kræft, nedsat fertilitet, skader på fostres udvikling og på immunsystemet.

Mulige skadevirkninger af en lang række stoffer er kendte og i nogle tilfælde underlagt regulering, og ny regulering eller forbud er på vej. Det gælder eksemplet med Bisphenol A i kasseboner, triclosan og fire ftalater, som er foreslået forbudt i EU.

Men der er fortsat stoffer og skadelige effekter, som vi ikke ved nok om. For eksempel viden om kombinationseffekten ved påvirkning af mange forskellige stoffer på én gang.

Udfordringen i dag er fortsat at kunne udvikle de teknologiske muligheder med de mange fordele, det indebærer – men uden at der er negative konsekvenser for miljøet og vores sundhed.

Lovgivning om kemiske stoffer

I 1931 blev den første danske giftlov om ”gifte og andre for sundheden farlige stoffer” vedtaget. Den havde som hovedformål at undgå akut forgiftning. Senere har vi fået omfattende viden om en række stoffers skadelige virkning på lang sigt med efterfølgende regulering af brugen og forekomsten af disse stoffer.

Da giftstoffer i miljøet spredes på tværs af grænser, og vi har stor udveksling af varer over grænser, er det afgørende, at forbud og regulering af skadelige stoffer ikke kun er nationale.

Derfor har Danmark og en lang række andre lande tilsluttet sig FN’s udviklingsmål om at kemikalier i år 2020 produceres og anvendes så skadelige påvirkninger af mennesker og miljø er minimeret. Og derfor har EU en ambition om at sikre et højt niveau for beskyttelse af mennesker og miljø, som er indskrevet i Lissabonaftalen fra 2007.

Allerede i 1970’erne begyndte udviklingen af en fælles EU kemi-regulering, og i dag er tusindvis af kemiske stoffer reguleret under EU’s generelle kemikalie lovgivning, REACH, og CLP (regulering af klassifikation, mærkning og pakning). Ligeledes er brugen af kemiske stoffer på det meste af fødevareområdet reguleret af fælles EU-regler, for eksempel forordninger om biocider, pesticider, kontaminanter og tilsætningsstoffer mv.

Hovedreglen er, at det er industriens ansvar, at brugen af kemikalier sker uden at skade mennesker og miljø.

Mod en giftfri fremtid

I Danmark afholdes den 24. november 2016 en konference “ TOWARDS A NON-TOXIC FUTURE – Handling chemical risks across consumer products, environment and food” (MOD EN GIFTFRI FREMTID – håndtering af kemiske risici på tværs af forbrugsprodukter, miljø og fødevarer), som har særligt fokus på hormonforstyrrende stoffer og kombinationseffekter.

Derudover vil konferencen, som noget nyt, have et bredt fokus på kemikalieproblematikken, som går på tværs af miljø, forbrugerprodukter og fødevarer.

Skadelige effekter kan opstå, uanset hvor de skadelige stoffer kommer fra, eksempelvis om bisphenol A kommer fra kassebønder eller konservesdåser. Desuden er der risiko for, at de skadelige kemikalier, der ender i miljøet, på et eller andet tidspunkt er at finde i vores mad.

Disse emner og forslag til, hvordan vi i fremtiden kan blive bedre til at undgå skadevirkninger fra kemiske stoffer, bliver belyst på konferencen den 24. november. Resultaterne fra konferencen bliver anvendt til udvikling af det danske bidrag til EU's strategi for et ikke-giftigt miljø 2050.

EU-strategien for et ikke-giftigt miljø er en del af EU's syvende miljøhandlingsprogram, der fastlægger en langsigtet vision for et ikke-giftigt miljø og blandt andet foreslår en indsats for kemikalier i produkter, hormonforstyrrende stoffer og kombinationseffekter.